

Н. Д. Крючкова,

м. Кам'янець-Подільський

ПЕДАГОГІЧНІ ЖУРНАЛИ У ФОНДІ ВІДДІЛУ РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті проаналізовано колекцію педагогічних журналів та простежено можливості їх вивчення і використання.

Ключові слова: наукова бібліотека, відділ рідкісних і цінних видань, педагогічні журнали, періодичний часопис.

Епоха Просвітництва привела до усвідомлення потреби змін у традиційній системі навчання молоді. Одним із допоміжних засобів вирішення нових завдань стали фахові періодичні журнали.

Періодика, інформаційно-історичне джерело, була й залишається важливою складовою національної культури.

Перші педагогічні часописи з'явилися на початку XIX століття і мали переважно загальний характер, а згодом диференціювалися за галузями педагогіки, формами і ступенями виховання та освіти, типами навчальних закладів, віковими категоріями учнів, учбовими дисциплінами, а також регіональним поділом та мовними ознаками. В Росії заснування педагогічних журналів передували окремі блоки профільних матеріалів у загальних часописах. Вже наприкінці XVIII – початку XIX ст. в «Прибавлення к Московским відомостям» (1783–1784 рр.), що видавалися М.І. Новиковим та «Патріотія» В. Ізмайлова (1804 р.) було вміщено педагогічні розділи [1]. Статті були дуже популярні і М.І. Новиков перетворює «Прибавлення» в журнал для вихователів і дітей. У 1785 р. «Прибавлення» вийшли під назвою «Детское чтение для сердца и раз ума» – перший дитячий журнал, основоположник дитячої літератури в Росії. Часопис редактував М. Карамзін. Його тематика різноманітна і цікава: статті, байки, повісті, казки повчального і морального змісту з різних предметів. Журнал популярний серед дітей і дорослих [2].

У жодній країні світу журнальна публіцистика не була всенародним читанням у такій мірі, як у Росії в другій половині XIX ст. Причини цього явища криються в історичних і політических умовах розвитку Росії, які склалися в середині XIX ст. – час різкого злету журналістики в країні.

Педагогічна преса XIX ст. – цінний потік інформації з історії педагогіки. Вона вмішує багату спадщину вітчизняної педагогічної культури. У 2-й половині XIX ст. в Росії видалось понад 200 педагогічних журналів [3]. Цьому сприяла необхідність у професійному обговоренні проблеми розвитку вітчизняної освіти, педагогіки, методології навчального процесу, виокремлення головних аспектів у засвоєнні учнями знань з рідної мови й літератури, математики, природничих наук, а також в інформаційному забезпеченні педагогічного процесу загалом.

Перший російський науковий «Педагогический журнал» видавався С. Гугелем, Г. Гур'євим і О. Ободовським у Санкт-Петербурзі впродовж 1833–1834 років. Його видання було тісно пов'язане із суспільною діяльністю окремих груп педагогів і діячів культури. Всього до 1917 року світ побачили понад 300 назв педагогічних журналів в 50-ти містах Російської імперії, з яких половина друкувалася в Петербурзі та Москві. Найвідомішими часописами вважа-

ютьсяся «Русский педагогический вестник» (СПб., 1857–1861), «Учитель» (СПб., 1861–1870), «Ясная Поляна» (1862, журнал Л.М. Толстого), «Народная школа» (СПб., 1869–1889), перший журнал з тематикою дошкільного виховання «Детский сад» (СПб., 1866–1876; в 1877–1917 роках «Воспитание и обучение», «Семья и школа» (СПб., 1871–1888), «Женское образование» (СПб., 1876–1891), «Русская школа» (СПб., 1890–1917). За допомогою держави тривалий час друкувалися офіційні і періодичні органи профільного Міністерства «Периодические сочинения об успехах з народного просвещения» (СПб., 1809–1919), «Журнал Министерства народного просвещения» (СПб., 1834–1917).

В контексті освітянських реформ Олександра II з початку 60-х років XIX ст. приділялася велика увага питанням освіти і вихованню дітей середніх і вищих станів російського суспільства: дворяні і поміщики після скасування кріпосного права залишилися без майже дармової праці кріпаків, і потрібно було шукати нові джерела фінансових надходжень для себе і дітей.

Педагогічна і літературно-публіцистична журналістика підтримувала суспільно-політичний ентузіазм і сприяла розповсюдженню передових думок про виховання і освіту, про стан народної школи. Великі, педагоги Росії Т. Грабовський, В. Одоєвський, М. Пирогов, П. Каптерев, І. Паульсон, В. Водовозов та інші на сторінках педагогічних журналів мали змогу друкувати свої праці і таким чином доносити свої думки до широкого загалу [4].

Частина цих часописів, а також низка періодичних видань, що побачили світ у відомих наукових центрах Російської імперії (Москва, Санкт-Петербург, Київ, Полтава та ін.), і які доволі складно віднайти в сучасних українських книgosховищах зберігаються нині у фондах відділу рідкісних та цінних видань наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

У фонді відділу рідкісних і цінних видань зберігається близько 4388 тис. примірників журнальної періодики. Серед них 263 томи педагогічного спрямування, які друкувалися протягом XIX ст. Репертуар профільної журнальної періодики репрезентований 15 назвами.

- Журнал Министерства Народного Просвещения (Санкт-Петербург, 1838, 1884, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911 (№ 1,2,3) 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 1912, 1913, 1914, (№ 5,6), 1915 № 2).
- Народное образование (СПб., 1906. – Т.1, кн.8, т. II, кн.9, 1910 – №21).
- Народное образование в Виленском учебном округе (Вильно, 1915).
- Образование (Санкт-Петербург, 1896, 1897, 1906, 1907, 1909).
- Освіта (Кам'янець на Поділлю, 1918 № 1, 2, 3; 1919, № 4, 5, 6).
- Просвещение и искусство (Москва, 1922. № 1).
- Профессиональное образование (Петроград, 1910, № 3; 1915, № 1, 2; 1916, №4; 1917, №2).
- Путь просвещения (Харьков, 1924, № 5, 8; 1921, № 1).
- Радянська освіта (Харків, 1923, № 2; 1924, ч.1–2; ч. 3–4; 1925, ч. 3; 1927, № 1).
- Русская школа (Санкт-Петербург, 1894, № 4).
- Учитель (Москва, 1917 № 1 (Октябрь).
- Червоний учитель (Кам'янець-Поділ.; 1923, № 1).
- Шлях освіти (Харків, 1930, № 7–8).
- Циркуляр по управлению Киевским учебным округом (Київ, 1862–1915).
- Циркуляр по управлению народними училищами (Київ, 1897–1908).

Чималий інтерес представляє можливість здійснення історико-краєзнавчих студій. На особливу увагу заслуговують статті щодо освіти на Поділлі. Наприклад, у журналі «Народное образование» (1910, № 26) опубліковано ма-

теріал «О введений всеобщего обучения в Подольской губернии». Тут також подається досить змістовний статистичний матеріал, який ілюстрований та-блицями, аналізується стан освіти в губернії.

На сторінках часопису «Червоний учитель» (1923, ч.1) читач може прочитати про завідуючого відділом народної освіти Кам'янецької округи Василя Пилиповича Гоца; про голову Вчительської спілки «Робос» Кам'янецької округи О.А. Розумовського.

Велику роль в історії народної освіти відіграв «Журнал Міністерства народного Просвіщення», який свого часу належав бібліотеці Немирівської гімназії. Журнал мав статус офіційного видання Міністерства освіти і виходив друком щомісяця з 1804 по 1917 рік. Крім офіційного призначення, він ще надавав наукові матеріали, переважно з історії та історії літератури. У 1860–1865 роках був виключно педагогічним журналом, надалі педагогічність була залишена як окремий відділ. У різні роки видання очолювали А.В. Нікітенко, Ю.С. Рехневський, С.М. Феоктистов, Л.Н. Майков та інші. У 1860 році Міністерство освіти виришило оновити часопис і доручило його редакцію відомому російському педагогу К.Д. Ушинському. Більше року Ушинський намагався надати журналу переважно педагогічний напрямок, розробив програму і проспекти видання. В XIX ст. це був перший (і тривалий час єдиний) науково-популярний російський журнал, на сторінках якого мали змогу друкуватися вчені Російської імперії. Журнал звертав увагу на наукове життя Сходу і Заходу, знайомив своїх читачів з новими відкриттями, станом освіти в різних країнах. Додатком до журналу в різні роки видавались по-кажчики: до офіційної та неофіційної частин, систематичний та алфавітний.

Доцільно вказати, що на сторінках часопису «Освіта» (1919, №1, №6) читач може прочитати про Івана Огієнка (ім'я якого носить наш університет); про Т.Г. Шевченка – поета відродження України.

Отже, згідно вище викладеного відзначено, що інформаційний ресурс наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка – це невичерпне джерело педагогічних знань, багатий спадок педагогічної культури.

Список використаних джерел:

1. Мацібора Н.Г. Колекції рідкісних видань у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського: вивчення та використання / Н.Г. Мацібора // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Вип. 1. – С. 111.
2. Обрезкова И. Педагогическая периодика России XIX – начала XX века / И. Обрезкова // Народное образование. – 2000. – № 10. – С.288.
3. Пестова А. Журнал в Ушинке / А. Пестова // Народное образование. – 2000. – №10. – С. 298.
4. Там само. – С. 299.

В статье проанализировано коллекцию педагогических журналов и исследовано возможности их изучения и использования.

Ключевые слова: научная библиотека, отдел редких и ценных изданий, педагогические журналы, периодическое издание.

The article analyses the collection of pedagogical magazines and gives instructions how to use them.

Key words: scientific library, the department of rare and valuable publications, pedagogical magazines, pedagogical time recording.

Отримано: 14.02.2013